

ЖМАКА В.М.

ВИДАТКОВІ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ МІСТ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В 20-ті роки ХХ ст.

У статті досліджуються видаткові частини бюджетів міст Лівобережжя у 1920-ті роки. Автором на основі статистичних даних визначено розміри видатків, встановлено й проаналізовано основні статті, за якими витрачалися кошти в містах різних типів, порівняно видаткові частини бюджетів округових і неокругових міст регіону, здійснено порівняння з дореволюційним періодом, зроблено узагальнюючі висновки.

Бюджет ділиться на дві частини - прибутки й видатки. Витрати безпосередньо залежать від прибутків, хоча можуть бути більшими або меншими за надходження. Саме через видаткові статті розподіляються кошти, які спрямовуються у різні господарські сфери, даючи можливість успішного функціонування або стагнації тих чи інших галузей і сфер життя суспільства. Отже, аналіз бюджетів, зокрема їх видаткових частин, є вкрай необхідним.

У попередньому номері ми розглядали прибуткові частини бюджетів міст Лівобережжя в 1920-ті роки, де проаналізували історіографію питання, звернули увагу на брак наукової літератури і джерельної (головним чином архівної) бази проблеми (див. попередній номер журналу) [2]. Одними з останніх розвідок, у яких досліджуються проблеми міських бюджетів (безпосередньо доби непу), є публікації В.М. Жмаки. У них розглядаються питання відстоювання міськими радами своїх бюджетних прав [1], а також процес формування радянського законодавства, яке визначало повноваження і компетенцію міських рад (у тому числі в бюджетній царині) [3].

Мета статті - розглянути видаткові частини бюджетів міст Лівобережжя в роки непу, визначити їх розміри, встановити основні статті, за якими витрачалися міські фінанси.

Враховуючи обмежену кількість наукової літератури й архівних даних, джерельну базу дослідження склали статистичні матеріали, взяті нами зі збірника статистико-економічних відомостей "Міські селища УСРР" [4], в якому подано дані про фактичне виконання міських кошторисів (як прибутки, так і видатки) за деякі непівські роки.

Переходячи до розгляду видаткової частини бюджетів міст Лівобережжя, слід відмітити, що зазвичай витратна частина формувалась так, щоб видатки не перевищували надходжень і найчастіше дорівнювали сумі прибутків або й узагалі були дещо меншими за надходження.

Видатки округових українських міст за 1923/24 бюджетний рік визначались у розмірі 67 302,5 тис. крб., з яких частка Лівобережних округових центрів становила 28,5 % [4, с. 134-139]. За даними, вміщеними в таблиці 1.1, 1923/24 року сума видатків 10 округових міст регіону дорівнювала 19 200,8 тис. крб., або 99,5 % прибуткової частини. У 9 округових центрах кошториси були бездефіцитними, і лише в Сумах витрати перевищували

Жмака Віталій Миколайович - кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

прибутки на 6,2 %. В абсолютних числах найбільшу витратну частину мав Харків, сума витрат повністю дорівнювала надходженням - 15 544,7 тис. крб. Значні видаткові кошториси мали Полтава і Кременчук, відповідно 1 243,8 тис. крб. і 882,4 тис. крб. Найменша витратна сума була в Ізюмі - 74,6 тис. крб., або 76% надходжень.

ТАБЛИЦЯ 1.1
ВИДАТКИ ОКРУГОВИХ МІСТ ЛІВОБЕРЕЖЖЯ
У 1923/24 ТА 1926/27 БЮДЖЕТНИХ РОКАХ (У ТИС. КРБ.)

Міста	1923/24 рік					1926/27 рік				
	Всього	Комун. гос-во	Народну освіту	Охорону здоров'я	Інші видатки	Всього	Комун. гос-во	Народну освіту	Охорону здоров'я	Інші видатки
Кременчук	<u>882,4</u> 100 %	<u>613,3</u> 69,5 %	<u>155,2</u> 17,6 %	<u>50,8</u> 5,8 %	<u>63,1</u> 7,1 %	<u>3.143,5</u> 100 %	<u>2.549,9</u> 81,1 %	<u>261,5</u> 8,3 %	<u>138,0</u> 4,4 %	<u>194,1</u> 6,2 %
Куп'янськ	<u>94,7</u> 100 %	<u>55,3</u> 58,4 %	<u>27,9</u> 29,5 %	<u>5,5</u> 5,8 %	<u>6,0</u> 6,3 %	<u>203,9</u> 100 %	<u>107,9</u> 52,9 %	<u>47,1</u> 23,1 %	<u>18,5</u> 9,1 %	<u>30,4</u> 14,9 %
Лубни	<u>152,1</u> 100 %	<u>97,5</u> 64,1 %	<u>34,2</u> 22,5 %	<u>5,1</u> 3,4 %	<u>15,3</u> 10,0 %	<u>549,7</u> 100 %	<u>203,9</u> 37,1 %	<u>156,2</u> 28,4 %	<u>83,8</u> 15,2 %	<u>105,8</u> 19,3 %
Ніжин	<u>266,5</u> 100 %	<u>73,7</u> 27,7 %	<u>33,8</u> 12,7 %	<u>15,8</u> 5,9 %	<u>143,2</u> 53,7 %	<u>583,9</u> 100 %	<u>273,7</u> 46,9 %	<u>101,0</u> 17,3 %	<u>82,1</u> 14,0 %	<u>127,1</u> 21,8 %
Ізюм	<u>74,6</u> 100 %	<u>45,1</u> 60,5 %	<u>15,8</u> 21,2 %	<u>11,9</u> 15,9 %	<u>1,8</u> 2,4 %	<u>336,8</u> 100 %	<u>199,2</u> 59,2 %	<u>37,8</u> 11,2 %	<u>22,3</u> 6,6 %	<u>77,5</u> 23,0 %
Полтава	<u>1.243,8</u> 100 %	<u>696,3</u> 56,0 %	<u>311,8</u> 25,0 %	<u>129,1</u> 10,4 %	<u>106,6</u> 8,6 %	<u>3.322,2</u> 100 %	<u>1.687,6</u> 50,8 %	<u>377,5</u> 11,4 %	<u>173,1</u> 5,2 %	<u>1.084,0</u> 32,6 %
Прилуки	<u>189,8</u> 100 %	<u>130,6</u> 68,8 %	<u>32,2</u> 17,0 %	<u>17,7</u> 9,3 %	<u>9,3</u> 4,9 %	<u>604,6</u> 100 %	<u>417,6</u> 69,1 %	<u>86,6</u> 14,3 %	<u>16,7</u> 2,8 %	<u>83,7</u> 13,8 %
Ромни	<u>292,3</u> 100 %	<u>200,4</u> 68,6 %	<u>33,3</u> 11,4 %	<u>5,7</u> 1,9 %	<u>52,9</u> 18,1 %	<u>574,8</u> 100 %	<u>349,0</u> 60,7 %	<u>72,8</u> 12,7 %	<u>33,2</u> 5,8 %	<u>119,8</u> 20,8 %
Суми	<u>459,9</u> 100 %	<u>233,3</u> 50,7 %	<u>113,7</u> 24,7 %	<u>79,4</u> 17,3 %	<u>33,5</u> 7,3 %	<u>856,3</u> 100 %	<u>405,0</u> 47,3 %	<u>135,5</u> 15,8 %	<u>102,9</u> 12,0 %	<u>212,9</u> 24,9 %
Харків	<u>15.544,7</u> 100 %	<u>11.322,8</u> 72,8 %	<u>1.500,3</u> 9,7 %	<u>777,8</u> 5,0 %	<u>1.943,8</u> 12,5 %	<u>42.840,4</u> 100 %	<u>26.855,6</u> 62,7 %	<u>3.186,8</u> 7,4 %	<u>2.479,3</u> 5,8 %	<u>10.318,7</u> 24,1 %
Разом	<u>19.200,8</u> 100 %	<u>13.468,3</u> 70,1 %	<u>2.258,2</u> 11,8 %	<u>1.098,8</u> 5,8 %	<u>2.375,5</u> 12,4 %	<u>53.016,1</u> 100 %	<u>33.049,4</u> 62,3 %	<u>4.462,8</u> 8,4 %	<u>3.149,9</u> 6,0 %	<u>12.354,0</u> 23,3 %

Складено автором на основі збірника статистико-економічних відомостей [4, с. 134-139].

Головною статтею видатків округових міст 1923/24 бюджетного року було комунальне господарство, на яке витрачалося 70,1 % (13 468,2 тис. крб.) коштів. У 9 округових містах за даною статтею спрямовувалося більше половини міського бюджету, частка витрат за нею становила від 50,7 % у Сумах до 72,8 % у Харкові. Лише в Ніжині витрати на комунальне господарство були на рівні 27,7 % міських видатків (див. табл. 1.1).

3-поміж витрат, пов'язаних із комунальним господарством, значні кошти надавалися комунальним підприємствам - 47,5 % комунальних витрат, становлячи по містах від 19,1 % в Ізюмі до 54,9 % витрат комунального

порядку в Кременчуці (відсоток витрат пов'язаний із різним рівнем розвитку комунальних підприємств у тому чи іншому місті). Значно менші кошти спрямовувалися на впорядкування міст - 7,5 %. Якщо в Куп'янську на ці потреби було витрачено 26,8 % видатків комунального характеру, то в Полтаві лише 1 %. У решти округових міст цей показник налічував 4,6-11,4 %. Від 2,7 % до 16 % коштів комунального порядку виділялося містами на протипожежну охорону. Відсоток витрат залежав від стану протипожежного господарства і кількості робіт, проведених у цьому напрямі. Решту - 41,5 % становили інші комунальні витрати. По містах їх відсоток перебував у межах від 16,9 % у Лубнах до 52,2-56,6 % в Сумах, Полтаві й Ізюмі [4, с. 134-139].

Видатки на народну освіту дорівнювали 2 258,2 тис. крб., або 11,8 % усіх витрат округових міст (див. табл. 1.1). Освіті приділялась досить значна увага, за цією статтею округовими містами витрачалось від 9,7 % коштів у Харкові до 29,5 % у Куп'янську. В абсолютних числах найбільша сума припадала на столицю - 1,5 млн крб., значною вона була у Полтаві - 311,8 тис. крб. (чверть витрат). Найменше в абсолютних числах на освіту витрачалось в Ізюмі - 15,8 тис. крб., хоча це становило 21,2 % видатків міста.

У 1923/24 бюджетному році 5,8 % (1 098,8 тис. крб.) коштів округові міста віддавали на охорону здоров'я. Найбільше - 17,3 % і 15,9 % витратили відповідно Суми та Ізюм. Лише 1,9% за цією статтею були відрахування у Ромнах.

"Інші видатки", до яких належать відрахування до фонду регулювання, покриття заборгованості, витрати на місцеву промисловість, надзвичайні видатки, у деяких містах навіть на сільське господарство тощо, становили 2 375,5 тис. крб., або 12,4 % усіх витрат округових міст (на жаль, розподілити цю суму за кожною із цих статей неможливо через відсутність даних). У Ніжині на "інші видатки" припадало 53,7 % витратної частини бюджету міста. У решти округових центрів їх частка перебувала в межах 2,4-18,1%. В абсолютних числах найбільша сума "інших видатків" була в Харкові - 1 943,8 тис. крб., лише 1,8 тис. крб. було витрачено за цією статтею в Ізюмі.

У 1926/27 році розмір видаткової частини бюджетів українських міст сягнув 167 129,3 тис. крб., з них 55 697,9 тис. крб., або 33,3%, належало містам Лівобережжя [4, с. 134-143]. Видатки округових міст регіону, як і прибутки, порівняно з 1923/24 роком зросли більш ніж у 2,7 раза, дорівнюючи 53 016,1 тис. крб., що становило 34,1 % від загальної видаткової суми бюджетів округових міст України (див. табл. 1.1). Розміри витрат збільшувалися в міру надходження коштів і досить часто дорівнювали або майже дорівнювали прибутковій частині. В округових містах регіону зростання видатків становило від більш ніж у 1,8 раза в Сумах до більше ніж у 4,5 раза в Ізюмі. В абсолютних числах найбільший видатковий кошторис, який дорівнював прибутковій частині, мав Харків - 42 840,4 тис. крб. Більше 3 млн. крб. витрачали в Полтаві та Кременчуці. Значну цифру становили витрати в Сумах - 856,3 тис. крб. Найменший видатковий бюджет мав Куп'янськ - 203,9 тис. крб.

Більшу частину своїх бюджетів міста регіону 1926/27 року витрачали на комунальне господарство. Сума витрат нараховувала 34 030,5 тис. крб., або 61,1 % усіх видатків [4, с. 134-143]. Як свідчать дані таблиці 1.1, в округових

містах Лівобережжя основною статтею, за якою витрачалися кошти, залишалося комунальне господарство. Однак якщо в абсолютних числах сума зросла більше ніж у 2,4 рази і дорівнювала 33 049,4 тис. крб., то частка втратила 7,8 %, становлячи 1926/27 року 62,3 % витрат округових міст. В абсолютних числах суми витрат збільшилися у всіх 10 округових центрах. Якщо в Сумах і Ромнах зростання сягало 73,6 % і 74,2 % відповідно, то в Кременчуці та Ізюмі відповідно майже у 4,2 і 4,4 рази. При цьому частка збільшилася лише у Ніжині - на 19,2 % та Кременчуці - на 11,6 %. В Ізюмі та Прилуках частка залишилася на тому ж рівні, а в решті округових міст частка витрат, що припадали на комунальне господарство, зменшилася на 3,4-27 %. В абсолютних числах найбільше коштів на комунальне господарство спрямовувалось у столиці - 26 855,6 тис. крб., найменше - 107,9 тис. крб. у Куп'янську. Частка витрат за цією статтею 1926/27 бюджетного року в округових містах регіону перебувала в межах від 37,1 % у Лубнах до 81,1 % у Кременчуці.

Серед витрат комунального порядку, збільшивши частку до 73,4 %, перше місце продовжували посідати кошти, виділені на комунальні підприємства, що становили від 34 % комунальних витрат у Куп'янську до 76,6 % у Харкові. До 9,5 % збільшилася частка витрат на впорядкування міст. У 1926/27 році відсоток коштів комунальної частини бюджету, витрачених округовими містами за цією статтею, коливався від 4,8 % у Ромнах до 22,5 % в Прилуках. Дещо зменшилася частка витрат, пов'язаних із протипожежною охороною. Якщо раніше вона дорівнювала 3,5 % видатків комунального порядку, то тепер лише 2,5 %. Зростання частки витрат на комунальні підприємства головним чином відбулося за рахунок скорочення частки "інших" видатків комунального характеру, які перебували на рівні 14,6 %, що по містах становило від 10,1 % у Полтаві до 38 % у Куп'янську [4, с. 134-139].

На народну освіту міста Лівобережжя 1926/27 бюджетного року витратили 5 075,8 тис. крб., або 9,1 % своїх коштів [4, с. 134-143]. Із цієї суми 87,9 % припадало на округові центри, їх витрати за цією статтею сягнули 4 462,8 тис. крб., що майже вдвічі більше, ніж у 1923/24 році, проте частка знизилася до 8,4% (див. табл. 1.1). Розмір виділених на народну освіту коштів збільшився у всіх округових центрах регіону, однак якщо в Полтаві й Сумах зростання становило 21,1 % і 19,2 % відповідно, то у Лубнах майже у 4,6 рази. Частка перебувала в межах 7,4-28,4 %.

Дещо менше - 3 403,6 тис. крб., або 6,1 % видаткової частини бюджетів, міста Лівобережжя витратили на охорону здоров'я [4, с. 134-143]. За даними, вміщеними в таблиці 1.1, округові центри за цією статтею спрямували 3 149,9 тис. крб., що майже у 2,9 рази більше, ніж 1923/24 бюджетного року. Частка при цьому залишилася практично на одному рівні, дорівнюючи 6 % витрат округових міст. Обсяг коштів на охорону здоров'я збільшили 9 округових центрів регіону, причому зростання становило від 29,6 % у Сумах до 16,4 рази у Лубнах. Проте в Прилуках сума витрат за даною статтею зменшилася до 2,8 % витратної частини бюджету міста. У решті округових центрів частка видатків на охорону здоров'я перебувала в межах 4,4-15,2 %.

Значні кошти міста регіону спрямовували на "інші видатки", які 1926/27

року були на рівні 23,7 % (13 188,0 тис. крб.) видатків міст [4, с. 134-143]. З узагальнених даних таблиці 1.1 видно, що кошти, виділені округовими містами 1926/27 бюджетного року на "інші видатки", у 5,2 раза перевищували витрати 1923/24 року. Частка збільшилася на 10,9 % і дорівнювала 23,3 % витратної частини кошторисів округових міст. Зростання суми "інших видатків" становило від 2,2 раза у Ромнах до 43 раз в Ізюмі. Проте у Ніжині розмір "інших видатків" скоротився на 11,2 %. Частка "інших видатків" у кошторисах округових міст регіону 1926/27 року займала 6,2-32,6 % витратної частини бюджету. В абсолютних числах найбільша сума "інших видатків" була в столиці - 10 318,7 тис. крб., найменша - 30,4 тис. крб. у Куп'янську.

Видатки неокругових міських поселень України 1926/27 бюджетного року дорівнювали 11 558,3 тис. крб., з яких частка периферійних міст Лівобережжя становила 23,2% [4, с. 140-143]. Як свідчать дані таблиці 1.2, розмір витратної частини бюджетів 13 неокругових міст Лівобережжя 1926/27 року сягнув 2 681,8 тис. крб., або 95,9 % надходжень.

ТАБЛИЦЯ 1.2
ВИДАТКИ НЕОКРУГОВИХ МІСТ ЛІВОБЕРЕЖЖЯ
У 1926/27 БЮДЖЕТНОМУ РОЦІ (У ТИС. КРБ.)

Міста	1926/27 рік				
	Всього	Комун. гос-во	Народну освіту	Охорону здоров'я	Інші видатки
Білопілля	<u>160,8</u> 100 %	<u>61,7</u> 38,4 %	<u>48,9</u> 30,4 %	<u>36,3</u> 22,6 %	<u>13,9</u> 8,6 %
Богодухів	<u>231,9</u> 100 %	<u>115,0</u> 49,6 %	<u>54,7</u> 23,6 %	<u>12,3</u> 5,3 %	<u>49,9</u> 21,5 %
Вовчанськ	<u>257,0</u> 100 %	<u>161,3</u> 62,8 %	<u>51,1</u> 19,9 %	<u>11,2</u> 4,3 %	<u>33,4</u> 13,0 %
Гадяч	<u>113,6</u> 100 %	<u>41,8</u> 36,8 %	<u>20,6</u> 18,1 %	<u>24,5</u> 21,6 %	<u>26,7</u> 23,5 %
Зіньків	<u>73,6</u> 100 %	<u>29,5</u> 40,1 %	<u>16,4</u> 22,3 %	<u>3,4</u> 4,6 %	<u>24,3</u> 33,0 %
Кобеляки	<u>64,4</u> 100 %	<u>20,8</u> 32,3 %	<u>24,2</u> 37,6 %	-	<u>19,4</u> 30,1 %
Красноград	<u>384,0</u> 100 %	<u>110,8</u> 28,9 %	<u>45,4</u> 11,8 %	<u>64,9</u> 16,9 %	<u>162,9</u> 42,4 %
Лебедин	<u>227,1</u> 100 %	<u>92,8</u> 40,9 %	<u>54,6</u> 24,0 %	<u>53,0</u> 23,3 %	<u>26,7</u> 11,8 %
Лохвиця	<u>111,1</u> 100 %	<u>53,5</u> 48,1 %	<u>26,3</u> 23,7 %	<u>1,1</u> 1,0 %	<u>30,2</u> 27,2 %
Миргород	<u>134,0</u> 100 %	<u>39,8</u> 29,7 %	<u>68,1</u> 50,8 %	<u>1,0</u> 0,8 %	<u>25,1</u> 18,7 %
Охтирка	<u>631,7</u> 100 %	<u>155,7</u> 24,7 %	<u>77,2</u> 12,2 %	<u>12,0</u> 1,9 %	<u>386,8</u> 61,2 %
Пирятин	<u>185,4</u> 100 %	<u>77,1</u> 41,6 %	<u>67,3</u> 36,3 %	<u>22,0</u> 11,9 %	<u>19,0</u> 10,2 %
Хорол	<u>107,2</u> 100 %	<u>21,3</u> 19,9 %	<u>58,2</u> 54,3 %	<u>12,0</u> 11,2 %	<u>15,7</u> 14,6 %
Разом	<u>2 681,8</u> 100 %	<u>981,1</u> 36,6 %	<u>613,0</u> 22,8 %	<u>253,7</u> 9,5 %	<u>834,0</u> 31,1 %

Складено автором на основі збірника статистико-економічних відомостей [4, с. 140-143].

Бюджети всіх неокругових міст регіону були бездефіцитними. В абсолютних числах найбільші витратні кошториси, які дорівнювали прибутковим частинам, мали Охтирка - 631,7 тис. крб. і Кременчук - 384 тис. крб. Найменші видаткові частини бюджетів серед периферійних міст були в Кобеляках - 64,4 тис. крб. і Зінькові - 73,6 тис. крб.

Як і в округових центрах, у провінційних містах головною видатковою статтею 1926/27 бюджетного року було комунальне господарство, на яке витрачалося 981,1 тис. крб., або 36,6 % всіх видатків неокругових міст регіону (див. табл. 1.2). Розмір витрат становив 84,3 % суми надходжень від комунгоспу, тобто комунальне господарство неокругових міст на 15,7 % відрахувало більше коштів, ніж отримало. Частка витрат за даною статтею коливалась від 19,9 % у Хоролі до 62,8 % у Вовчанську. В абсолютних числах найбільші суми на комунгосп було витрачено у Вовчанську й Охтирці, відповідно 161,6 і 155,7 тис. крб. Найменше грошей отримало комунальне господарство Кобеляк - 20,8 тис. крб. і Хорола - 21,3 тис. крб. На жаль, простежити по неокругових містах структуру формування видаткової (як і прибуткової) частини бюджету, що належать до комунального господарства за відсутністю щодо них даних неможливо. Проте ми схилиємося до думки, що подібність структури прибуткових частин бюджетів округових та периферійних міст [2, с. 28, 30], очевидно, має схожість і у витратних кошторисах. Тому можемо припустити, що і в неокругових містах серед видатків комунального порядку основними були відрахування на комунальне господарство, впорядкування міст, протипожежну охорону тощо.

Значні кошти неокругові міста спрямовували на народну освіту, що становило 22,8 % (613 тис. крб.) витрат міст даного типу. Зокрема, в Кобеляках, Миргороді та Хоролі ця стаття посідала перше місце за обсягом виділених на неї коштів, дорівнюючи 37,6-54,3 % видатків міст. У решти неокругових міст витрати на освіту перебували в межах від 11,8 % і 12,2 % відповідно в Краснограді й Охтирці до 36,3 % у Пирятині. В абсолютних числах суми, які виділялися провінційними містами 1926/27 бюджетного року на народну освіту, становили 16,4-77,2 тис. крб. (див. табл. 1.2).

Подальший аналіз таблиці 1.2 свідчить, що 1926/27 року неокругові міста на охорону здоров'я виділили 253,7 тис. крб., або 9,5 % своїх коштів. Розмір витрат за цією статтею у неокругових міст регіону був надзвичайно різний. Якщо Гадяч, Білопілля і Лебедин на охорону здоров'я спрямували 21,6-23,3 % видатків міста, то Миргород, Лохвиця і Охтирка лише 0,8-1,9 %, а в Кобеляках відрахування за даною статтею взагалі не значаться, що, очевидно, свідчить як про рівень розвитку даної сфери, так і ставлення влади до цієї проблеми. В абсолютних числах найбільші суми на охорону здоров'я виділили Красноград і Лебедин відповідно 64,9 і 53 тис. крб. Лише 1 і 1,1 тис. крб. за цієї статтею було витрачено відповідно в Миргороді та Лохвиці.

Більше третини - 31,1 % (834 тис. крб.) в неокругових містах 1926/27 бюджетного року становили "інші видатки", про це свідчать і дані таблиці 1.2. В Охтирці на "інші видатки" припадало 61,2 % витрат міста. Значною частка була в Миргороді, Богодухові, Гадячі, Лохвиці, Кобеляках, Зінькові,

Краснограді, яка дорівнювала 18,7-42,4 % міських витрат, що свідчить про досить широкий спектр галузей міського господарства, на які виділялися кошти з казни міст. У решти неокругових міст регіону "інші видатки" сягали 8,6-14,6 % витратних частин міських кошторисів, що теж становило доволі значний відсоток.

Порівнюючи видаткові частини бюджетів округових і неокругових міст Лівобережжя за 1926/27 рік, необхідно відзначити схожість структури за статтями розподілу коштів. Основною сферою, на яку витрачалося найбільше міських фінансів, було комунальне господарство. Відмінність за цією статтею становила лише частка витрачених по ній коштів, яка в округових містах була значно вищою, що пояснюється більш широкою палітрою комунального господарства округових центрів. Проте частка коштів, які виділялися містами на народну освіту й охорону здоров'я в неокругових містах, була більшою відповідно на 14,4 % і 3,5 %, ніж в округових центрах. Особливо відчутною була різниця у коштах, спрямованих на освіту, що, напевно, можна пояснити прагненням провінційних міст поліпшити її рівень і залучити якомога більшу кількість населення. Більшою на 7,8 % в неокругових містах була й частка "інших видатків", що, очевидно, свідчить про ширше коло невирішених проблем у містах даного типу.

Порівняно з 1912 р. у 1926/27 бюджетному році видатки міст регіону, як і прибутки, зросли майже у 6,2 раза. При цьому в кілька разів збільшилися розміри коштів витрачених містами за тією чи іншою видатковою статтею. Так, витрати на комунальне господарство зросли в 9,7 раза, збільшивши частку на 22,3 % (1912 р. вона становила 38,8 %). У 4,9 раза зросли відрахування на народну освіту та охорону здоров'я, хоча частка зменшилася відповідно на 2,3 % і 1,6 %. Незважаючи на скорочення частки на 18,4 % (1912 р. дорівнювала 42,1 %), в абсолютних числах кошти, виділені на "інші видатки", збільшилися майже в 3,5 раза [4, с. 134-143].

В округових містах видаткові частини бюджетів зросли більше ніж у 6,4 раза. Основна стаття витрат (на комунальне господарство) в абсолютних числах зросла більше ніж у 10 раз, до того ж її частка збільшилася на 22,5 % (1912 р. становила 39,8 %). В абсолютних числах кошти, виділені на народну освіту, зросли майже у 5,3 раза, хоча частка зменшилася на 1,8 %. Майже у 4,7 раза збільшилася сума коштів, надана округовими містами на охорону здоров'я, втім частка скоротилася на 2,2 %. "Інші видатки", маючи 1912 р. частку 41,8 %, 1926/27 бюджетного року її скоротили на 18,5 %, проте в абсолютних числах їх розмір зріс майже в 3,6 раза [4, с. 134-139].

Видаткові кошториси неокругових міст 1926/27 року порівняно з 1912 р. зросли у 3,4 раза. Частка коштів, спрямованих на комунальне господарство, додала 8,5 % (1912 р. вона становила 28,1 %), збільшивши суму в 4,4 раза. Зросла на 7,2 % й частка коштів, які провінційні міста виділяли на охорону здоров'я, при цьому в абсолютних числах сума збільшилася у 13,8 раза. Зберігши частку майже без змін, в абсолютних числах у 3,3 раза зросли кошти, що використовувалися неокруговими містами на освіту. Майже у 2,3 раза збільшилися й суми, які витрачалися на "інші видатки", хоча частка зменшилася на 15,1 % (1912 р. становила 46,2 %) [4, с. 140-143].

Таким чином, витратні частини бюджетів міст регіону порівняно з дореволюційним періодом значно зросли. Збільшення видатків відбувалося паралельно зі зростанням надходжень, що, у свою чергу, стало можливим завдяки стабілізації і нарощуванню економічного потенціалу міст, чому сприяла нова економічна політика.

Отже, розглянувши витратні частини кошторисів міст Лівобережжя за 1920-ті роки, зокрема округових і неокругових міст регіону за 1926/27 бюджетний рік, стає зрозумілим, що головні видаткові статті є фактично однаковими. Як і в прибутковій частині, різниця була лише у кількості витратних статей і відсотках, виділених по них коштів. Знаючи найбільш проблемні сфери, які потребували оперативного, інтенсивного втручання, кращого фінансування, міста, розподіляючи свої кошти, намагалися визначити головні напрями фінансування, сподіваючись покращити їх діяльність. Свідченням цього може бути те, що в округових містах відсоток витрачених коштів на комунальне господарство був вищим, ніж у провінційних міст, у той час як частки видатків на народну освіту, охорону здоров'я, "інші видатки" в неокругових містах перевищували частки округових центрів, що також свідчить і про пріоритети у фінансуванні й розвитку того чи іншого міста.

---

1. Жмака В.М. Боротьба міських рад за бюджетні права в 20-х рр. ХХ ст. / В.М. Жмака // Збірник наукових праць. Серія "Історія та географія" / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. - Х., 2013. - Вип. 47. - С. 46-51.

2. Жмака В.М. Прибуткові частини бюджетів міст Лівобережної України в 20-ті роки ХХ ст. / В.М. Жмака // Сумська старовина. - 2012. - №№ 38-39. - С. 21-33.

3. Жмака В.М. Формування радянського законодавства щодо діяльності міських рад у 20-х роках ХХ ст. / В.М. Жмака // Сумський історико-архівний журнал. - 2012. - №№ 16-17. - С. 203-211.

4. Міські селища УСРР: Збірник статистико-економічних відомостей. Рік перший / ЦСУ УСРР. - Х. : [Б. в.], 1929. - XIX, 184 с.

Жмака В.М. Расходные части бюджетов городов Левобережной Украины в 20-е годы ХХ ст.

В статье исследуются расходные части бюджетов городов Левобережья в 1920-е годы. Автором на основе статистических данных определены размеры расходов, установлены и проанализированы основные статьи, по которым использовались средства в городах разных типов, сделано сравнение расходных частей бюджетов окружных и неокружных городов, проведено сравнение с дореволюционным периодом, сделаны обобщающие выводы.

Zhmaka V.M. Expensive parts of budgets of cities of Left-bank Ukraine in 20th of XXth century

The expensive parts of budgets of cities of Left-bankness in 1920th are investigated in the article. On the base of statistical data the size of charges is determined, principal items on which facilities were used in the cities of different types are set and analysed, comparison of expensive parts of budgets of circuitous and uncircuitous cities is done, comparing is conducted to the pre-revolution period, summarizing conclusions are done by the author.

Отримано 9.04.2013